

¿Para que serve a economía?

Ante a emerxencia provocada pola rápida propagación da COVID-19 diversos axentes sociais (políticos, empresariais, etc.) ao longo e ancho do planeta teñen cuestionado a oportunidade e conveniencia das medidas de confinamento adoptadas por diferentes gobernos argumentando que podían danar a economía. Expresamente, chegou a sosterse que era preferible asumir incluso miles de falecidos antes que o custo de reducir a actividade económica. Un caso notorio de non intervención foi o de Boris Johnson, primeiro ministro do Reino Unido: entre a bolsa e a vida, elixiu a primeira. Non foi un caso illado, polo que non podemos deixar de preguntarnos como é posible que a economía e a vida se contraponan e, subsecuentemente, para que serve (entón) a economía?

A famosa conferencia sobre “As posibilidades económicas dos nosos netos” que Keynes impartiu hai agora 90 anos na Residencia de Estudiantes en Madrid dámos pé para iniciar esta análise. Ante un contexto de crise e pesimismo económico, como o que agora enfrontamos, elevou a ollada e disertou sobre como cría que sería a economía a 100 anos vista. O texto, fermoso e utópico, ten a virtude de reflectir as luces e tamén as sombras do pensamento Keynesiano e, a efectos do que nos ocupa (e preocupa), de sinalar o obxecto da economía ou, nas súas propias palabras, o *problema da economía*, que non sería outro que a *loita pola supervivencia*. Unha vez resolta esta cuestión, liberadas as persoas das súas preocupacións económicas, poderían dedicarse a *vivir sabia e agradablemente e ben... e a cultivar dunha forma máis plena a arte mesma da vida*.

Permítasenos subliñar dous aspectos, talvez obvios aínda que cruciais, deste plantexamento aos que rara vez se lles quere prestar atención. O primeiro é que non existe antagonismo entre a economía e a vida, senón que a función da pri-

Gonzalo Rodríguez Rodríguez

Profesor do Dpto. de Economía Aplicada.
Universidade de Santiago de Compostela
gonzalo.rodriguez@usc.es

REVISTA GALEGA
DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932
Páx. 43-45

meira é proporcionar medios materiais que posibiliten, ante todo, a vida, unha “boa vida”. O sostemento dos individuos e da sociedade no seu conxunto constitúe o fin último ao que se supedita a economía, non ao revés. O segundo é que aínda iso é instrumental, refírese aos asuntos ordinarios que diría Marshall, o chanzo sobre o que podemos elevarnos para desfrutar de bens superiores. Coa sinxeleza que o caracterizaba, José Luis Sampedro adoitaba traducir esta idea sinalando que o principal problema da economía é *desmontar a montaña da pobreza*.

Retomando a Marshall (1963), predecesor de Keynes na cátedra de economía de Cambridge, este encadraba a economía como a *ciencia que examina a parte da actividade individual e social especialmente consagrada a acadar e a utilizar as condicións materiais do benestar*. Transcendía así as preocupacións dos clásicos, centradas na riqueza, para poñer a énfase no benestar derivado.

De modo non tan diferente, aínda que probablemente con algo menos de optimismo, Engels sinalaba que a *economía política é a ciencia que estuda as leis*

que rexen a produción, a distribución, a circulación e o consumo dos bens materiais que satisfán necesidades humanas. Dous aspectos son relevantes aquí: por unha banda, circunscribe o ámbito da economía ás actividades humanas que teñen que ver coa produción, a distribución (da renda), a circulación do capital e co consumo que se deriva do reparto da renda, é dicir, defínea en función do seu obxecto de estudo. En segundo lugar, establece os fins, satisfacer as necesidades humanas, en cada caso social e historicamente determinadas. Necesidades que van máis aló da mera subsistencia. Para clarificar isto resulta de axuda a idea de desenvolvemento de Marx, que é a de facilitar unha boa vida, a de permitir aos individuos o libre desenvolvemento da súa enerxía física e espiritual (mental) (Marx, 2017). Este libre desenvolvemento das capacidades humanas non tiña que ver coa acumulación de cousas (asunto que a Marx lle preocupaba pouco) ou da riqueza en diñeiro, senón cunha riqueza de experiencias, capacidades, sensibilidade, etc.

Neste punto non podemos deixar de sinalar que, na súa

análise do capitalismo, Marx apuntaba que calquera conduta humana se fai moralmente permisible se produce valor, se é rendible (Berman, 2013). Só baixo esta perspectiva é posible concibir a suposta dicotomía entre a vida e a economía.

Precisamente esa idea de valor de cambio, materializado no prezo, é a clave de bóveda das definicións marxinalistas de economía. De entre todas elas a máis famosa, case un clásico popular, é a acuñada por Lionel Robbins (1981): *...ciencia que estuda o comportamento humano como relación entre fins dados e medios escasos que teñen aplicacións alternativas*.

Esta definición ten varias implicacións relevantes para o asunto que nos ocupa. A primeira é que produce un movemento centrípeto do enfoque económico cara a medición da eficiencia. A segunda é que posibilita un movemento centrífugo de aplicación desta técnica a calquera decisión, sexa a de ter fillos, o suicidio ou outras de natureza efectivamente económica. A terceira é que, na medida en que o problema económico pasa a ser a medición da eficiencia, os fins desaparecen.

De feito Robbins consideraba que a economía é *enteiramente neutral respecto aos fins* (Robbins, 1981). É dicir, estes non son relevantes: definido o recurso escaso, calquera que sexa, o único papel da economía é definir a alternativa máis eficiente. Cómpre engadir unha precisión, non menor, para interpretar esta formulación. Nela, o comportamento humano tradúcese como o comportamento do individuo, dado que a sociedade e as relacións sociais non existen. A conxunción desa lóxica individual e da ausencia de fins socialmente determinados implica que é adecuada, lexítima, calquera cousa que o diñeiro poida comprar. Esta é a idea de utilidade que latexa neste enfoque.

Sirva de mostra un exemplo que podería pasar por extremo se non fose porque un dilema similar acaba de serlle presentado a millóns de persoas. Recollía *El Diario*^[1] unha anécdota de Boris Johnson quen, nunha conferencia organizada por unha asociación financeira británica en 2006, explicaba que o seu heroe político é o alcalde de "Tiburón":

"Si, porque mantivo abertas as praias. Si, el rexeitou, desdeñou e anulou todas esas estúpidas regulacións sobre saúde e seguridade e anunciou que a xente debía nadar. ¡Nadar!. Iso si, aceptou que a resultas o tiburón comeu algúns nenos. ¿Pero canto pracer obtivo a maioría nesas praias grazas á valentía do alcalde de 'Tiburón'?"

A idea subxacente é que unha pequena ganancia da utilidade de moitos compensa a grande desutilidade de moi poucos. Que esa desutilidade sexa a morte non quita nin pon na lóxica aplicada. Unha aplicación menos pedestre sería: dáme un valor para a vida humana e calcularé a solución máis eficiente.

Non resolve demasiado sobre esta cuestión a chamada definición moderna da economía, proposta por Samuelson (Samuelson and Temin, 1976), quen sinala que a *economía é o estudo de como os individuos e a sociedade elixen, con ou sen diñeiro, para empregar recursos escasos que poden ter empregos alternativos, para producir diversos produtos ao longo do tempo, distribuílos para o consumo, agora e no futuro próximo, entre as diversas persoas e grupos na sociedade.*

Esta formulación, extremadamente influente na medida en que se inclúe no manual de economía máis popular do planeta,

non deixa de ser unha expansión da anterior. Nela a eficiencia segue estando no centro do problema económico pero aparece a posibilidade de elección. Unha posibilidade suxerente, pero terriblemente limitada. O propio Samuelson (1970) sinala que: *o consumidor é por así dicilo, o rei (...); cada consumidor é un elector que emprega o seu voto para conseguir que se fagan as cousas que el quere.* A liberdade suxeita á restrición orzamentaria ilustra unha vez máis o problema da supeditación de valores superiores a cuestións crematísticas, o problema dun mercado ubicado nun limbo carente de relacións sociais^[2].

As definicións, como os mapas, non son obxectivas, nin neutras, nin inocentes. Reflicten visións da realidade, concepcións sociais e culturais, valores, etc. Por tanto, a súa comunicación a efectos docentes, de difusión ou de calquera outro tipo non é un mero acto administrativo ou unha simple formalidade. A través delas diriximos a atención, orientamos os medios, ensinamos a mirar. De aí que sexa de especial importancia, particularmente naquelas etapas educativas (cada vez máis numerosas) onde se imparten ensinanzas de economía, non deixar de lado as preguntas fundamentais: Por que?, Para que? ou Quen? Quen é o suxeito da economía? Preguntas que non perden vixencia pero que se pasan por alto como se fosen cousa trivial, para saltar directamente a Como? Nesa pirueta, limitados ás posibilidades técnicas, sen fins nin obxectivos e sen ética que nos guíe, calquera cousa é posible. Incluso supeditar a vida humana á produción de cousas.

A crise en curso non fixo máis que desvelar cruamente as consecuencias dunha forma de ollar a economía, as persoas, a so-

[1] "Boris Johnson, el alcalde de 'Tiburón' y la arriesgada estrategia contra el coronavirus en Reino Unido". *El Diario*, 15/03/2020.

[2] José Luis Sampedro dá conta magnificamente deste problema en *El mercado y la globalización*. Unha obra cunha notable profundidade alén da súa aparencia.

cidade e o conxunto do planeta, unha forma deshumanizada, mecánica, falta de ética. Esta ollada comeza a formarse no mesmo momento en que eliximos unha definición de economía e comezamos a interpretar a realidade a partir dela. O obxecto común da economía é proporcionar o sustento da sociedade, superar a loita pola supervivencia, materializada en forma de desigualdade, pobreza, subdesenvolvemento, desemprego e nas patoloxías sociais derivadas. Ou a economía se referencia nelas ou constitúe un simple culto ao mercado.■

REFERENCIAS

- BERMAN, M., 2013. *Todo lo sólido se desvanece en el aire: la experiencia de la modernidad*. Anthropos-Siglo XXI, Barcelona. México [D.F.]
- Marshall, A., 1963. *Principios de economía*. Aguilar, Madrid.
- Marx, K., 2017. *La ideología alemana*. Createspace Independent P.
- Robbins, L. (1932): *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science*. McMillan & Co., London, UK. [*Ensayo sobre la Naturaleza y Significación de la Ciencia Económica*. Fondo de Cultura Económica, México, 1944]
- Samuelson, P.A., 1970. *Economics*. McGraw-Hill Book Company, New York; St. Louis; San Francisco.
- Samuelson, P.A., Temin, P., 1976. *Economics*. McGraw-Hill, Tokyo.